

CONSTANTIN DAICOVICIU ÎN ZODIA CONFRUNTĂRILOR

Ioan Opreș

Anii '30 ai veacului trecut sunt receptați în istoria recentă ca o perioadă de înflorire culturală, făcându-se trimitere la sprijinul de care s-au bucurat oamenii de artă, scriitorii, intelectualii în general. Într-adevăr, printr-o finanțare mai bună decât altădată, dar și prin grija regalității de a câștiga de partea ei elitele, cultura și cei care au slujit-o s-au simțit încurajați. E adevărat însă că, în diferitele sectoare culturale – dar mai ales în cele ale izvoarelor istorice – acum s-au afirmat și manifestat mari personalități, cele mai mari pe care istoria României moderne le-a avut vreodată. În același timp, această perioadă interbelică este și aceea a marilor confruntări ideologice, a derapărilor și exceselor, care au împărțit elitele, balansându-le adeseori spre extreme. Într-o astfel de lume, a te afirma și încă în plan național, n-a fost de fel ușor, astfel că, vârfurile pe care le-a reținut perioada posedă reale calități: profesionale, temperamentale, talent și chiar geniu. De una din aceste personalități, acțiunile și actele sale – despre Constantin Daicoviciu – va fi vorba în această restituție. Profilul său ca arheolog și istoric, ca om al cetății politice românești, cu pasiuni și aderențe, dar încontinuu având în vedere meseria sa, este fascinant. Atât pentru traseul profesional, pentru al său *cursus honorum*, ca și pentru personalitatea sa excepțională, care a dominat mereu asupra vremurilor, reușind să stea deasupra semenilor.

Lider al tineretului liberal transilvănean și băănățean, ajuns decan al Facultății de Litere și Filozofie clujeană sub legionari, apoi sub regimul Dr. Petru Groza, ca în final să devină demnitar în guvernările de după 23 august 1944, C. Daicoviciu a navigat în contul arheologiei și istoriei. A fost proregalist, proliberal, progardist, procomunist în gesturi și declarații, pentru că așa au fost vremurile, or el nu putea, cu temperament de luptător, să rămână în afara lor. Nefiind un contemplativ, a fost un actor implicat total și mereu, adjudecând pe seama arheologiei și istoriei, pentru adevărul istoric, avantaje și căi de afirmare. Pentru elevul lui Al. Lapedatu, Th. Naum, Șt. Bezdechi, I. Lupaș, S. Dragomir și Vasile Bogrea, nimic nu a avut valoare dacă nu a produs domeniului său profesional un beneficiu, nereținând din rezultate pentru el, decât partea de glorie profesională.

Redăm în cele ce urmează crâmpie din viața și lucrările marelui arheolog și istoric așa cum le rețin documentele de arhivă.

În vara lui 1932, profesorul Naum era înștiințat la Căndești (Neamț) că „extrasele Bogrea ‘fuseseră trimise la adresele indicate’, așa cum ceruse acesta; la fel și extrasul studiului aceluiasi profesor din „Anuarul de Folclor” (*Musca columbacă – Trei probleme folclorice și aspectul lor românesc*), C. Daicoviciu încredințându-l că pe la Cluj „toate bune; călduri îngrozitoare, vorbe despre leafă” și totodată întrebând dacă a plătit impozitul global, la care adaugă o ultimă informație, și anume că Șt.

Bezdechi tocmai se întorsese de la Iara¹. La scurtă vreme, în 16 iulie, o nouă scrisoare, semnată de arheolog îl înștiința că, la Cluj, se rezolvase plata – în contul remarcabilului dascăl – impozitului global pe primul semestru, punându-se suma necesară din banii Institutului de Studii Clasice (700 lei), trebuind doar ca Th. Naum să restituie banii la întoarcerea din vacanță. Cei rămași în Cluj sperau să-și încaseze lefurile pe luna iulie, iar expeditorul îl înștiința pe profesor că urma să plece, a doua zi, la Sarmizegetusa². Tot la 16 iulie 1932, din scurtul său răgaz administrativ, C. Daicoviciu, a scris colegului bucureștean G. Cantacuzino: - pleca a doua zi la Ulpia Traiana, - unde își programase sondaje și lucru la muzeu. Aici își invita colegul, urmând ca împreună să revină la Cluj³. Cum în acea vară n-a fost posibilă vizita confratelui la Sarmizegetusa, aceasta s-a amânat pentru iarna următoare, o scrisoare a lui C. Daicoviciu din 20 ianuarie 1933 făcându-i cunoscută bucuria de a-l cunoaște. Il aștepta, deci, la Cluj, nefiind sigur că va găsi „toate cărțile și publicațiile indicate de Dv. Suntem săraci și nițel cam rămași de lume”⁴.

Cu aceleași respectuoase gânduri, și răspunzând unei scrisori de-a lui Th. Naum din 23 septembrie 1933, C. Daicoviciu îl anunța cinci zile mai târziu că la Cluj era așteptat, iar cei din institut pregătiseră anuarul și rezumatele studiilor erau pe sfârșite, el, arheologul, urmând să plece în 29 septembrie la Turnu Severin⁵, posibil spre a vedea săpăturile prietenului Grigore Florescu. Tot la Căndești a îndreptat C. Daicoviciu gândurile sale, în vara lui 1935, comunicându-i prof. Th. Naum, că „La Institut totul e în regulă”, chiar și într-un diferend de-al său cu D. M. Teodorescu, cu care “am isprăvit bine, dându-mi-se mie dreptate”; de asemenea, că săpăturile de la amfiteatrul din Sarmizegetusa Ulpia Traiana „înaintează frumos”, el rămânând acolo până la 15 septembrie, locuri unde “tare ași dori să vă văd”⁶.

Directorului instituției, retras ca-n fiecare vară pentru trei luni la Căndești, i-a scris tânărul arheolog și-n iulie și în august 1936. Aranjând la institut concediile, urma să plece la Ulpia Traiana – în 19 iulie – „de unde mă mai întorc din când în când, după nevoi”. Deși așteptase un coleg francez care, însoțit de Emil Racoviță, s-a anunțat că va veni la muzeu, acesta îmbolnăvindându-se a anulat întâlnirea. Tot cu acel prilej, i-a trimis și corespondența sosită la institut, aceeași cale urmând, ca regulă, scrisorile ce-i erau adresate pe timpul vacanței. Un ton de deferență și de mare respect rezultă din rândurile succinte adresate celui retras pe timp de vară, la „Tusculum Moldavium”⁷.

¹ Cf. scrisoare C. Daicoviciu, Cluj, 14 VII 1932, Arhivele naționale – Arhiva Istorică Centrală, Fond Th. Naum, pachet IV/76, f. 4.

² *Ibidem*, f. 3.

³ Cf. carte poștală, Cluj, 16 07 1932, (data poștei nu a scrisorii propriu-zise), în Arh. Naționale – Arh. Istorică Centrală, Fond Gh. Gr. Cantacuzino, Dosar nr. 738, f. 4.

⁴ Cf. scrisoare, Cluj, 20. 01. 1933, *idem* f. 2-3.

⁵ Cf. carte poștală, datată 28 09. 1933, *loc.cit.* supra, f. 2.

⁶ Cf. carte poștală, datată 12 08. 1935, *idem*, f. 1.

⁷ Cf. scrisoare, Cluj, 18.07.1936, *idem*, f. 6.

În săptămâna următoare, din nou, C. Daicoviciu i-a scris din Cluj unde găsisese: „totul bine și am rezolvat chestiunile curente mai urgente”, la institut rămânând I. I. Russu, iar pe Gherasim Pinteș și M. Macrea i-a trimis la Bologa „să facă niște cercetări la castrul roman de acolo”. Cu același prilej i-a comunicat că i-a fost aranjată camera de la institut, că nu avea corespondență, iar la Sarmizegetusa au început lucrările”⁸.

Pendulând între Cluj și săpăturile de la Ulpia Traiana, C. Daicoviciu i-a adresat o carte poștală lui Th. Naum, la 8 august, când revenise la Cluj pentru 2-3 zile, în 9 august dimineața, la 4.30, urmând să se reîntoarcă la Ulpia Traiana. Naum era anunțat lapidar de “Noutăți: a sosit dl. Emil Panaitescu care mă însoțește la Sarmizegetusa azi. Încolo, totul bine”⁹.

Cum lesne observăm din aceste corespondențe, tânărul și energicul arheolog clujean era deja un factor esențial în cadrul Institutului de Studii Clasice, organizând și coordonând principalele lucrări ale acestuia în absența lui Th. Naum. Mai mult, deducem clar de ce prestigiu și autoritate s-a bucurat în ochii venerabilului clasicist, care i-a încredințat în absența sa conducerea institutului.

Întors de pe șantierele arheologice la Cluj, în același an 1936, tocmai în septembrie, în ziua de 8 i-a scris: „Începem activitatea. Camera dvs. e aproape gata. Acum ne ocupăm cu socotelile. Când veniți?”¹⁰.

La 13 decembrie 1937 C. Daicoviciu a scris amical lui Aurelian Sacerdoțeanu, rugându-l să-i trimită lucrarea *Românii și Barbarii*¹¹.

În iulie 1939 C. Daicoviciu a început săpăturile la castrul roman de la Râșnov, care – scria el la 16 iulie, din Cluj – „promite!”. L-a delegat pe M. Macrea cu supravegherea acestora, el întorcându-se la Cluj, de unde însoțit de M. Moga și C. Dobroiu, pleca în seara de 16 iulie la Porolissum. Th. Naum mai era informat că elevul și colaboratorul său urmau să revină pe șantier la Râșnov între 24 și 28 iulie „pentru a controla ce s-a făcut”¹². Gentil și atent față de profesor, C. Daicoviciu l-a invitat pe acesta „să meargă împreună la Râșnov”, propunându-i întâlnire la Cafeneaua „Coroana” la o zi pe care o vor fixa telefonic sau prin comunicare la adresa prof. I. Colan, prietenul brașovean al celor doi istorici. Bonomul și epicurianul Daicoviciu a asociat invitației și pe „conul Alecu” (Al. Procopovici, probabil, n.n.), recomandând: „Cu toată dragostea și în toată formă”, căci „la Brașov se mănâncă bine, foarte bine, și se poate sta excelent la noul Restaurant și Hotel *Aro*, o minune a confortului (o cameră pe zi - 400 lei). Tare mi-ar plăcea să vă văd!”¹³.

Veștile clujene nu întârziiau: „prof. Șt. Bezdechi... încă prin Cluj. Nu se știe nimic de soarta transferării”, tocmai sosise numirea practicantului Hornariu, iar el (C. Daicoviciu) era concentrat începând cu 9 august. Adăuga și o altă veste: Șt. Pașca era

⁸ Cf. scrisoare, 26.07.1936, *idem*, f. 7.

⁹ Cf. carte poștală, Cluj, 08.08.1936, *idem*, f. 5.

¹⁰ Cf. scrisoarea, 8.09.1936, *idem*, f. 8.

¹¹ Vezi cartea poștală, 13.12.1937, în Arh. Naționale. Arhiva Istorică Centrală, Fond A. Sacerdoțeanu, Dosar nr. 812, f. 1.

¹² Cf. scrisoare cu antetul Institutului de Studii Clasice, Cluj, 16.07.1939, *idem*, f. 11-12.

¹³ *Ibidem*.

la pescuit, cu prietenul său prof. G. Giulea, iar Emil Petrovici, Șt. Pașca și semnatarul întâlnindu-se „Am vorbit mult despre Dvs. Și am deșertat pahare multe „prosalute”, neuitând să-i ureze La mulți ani!¹⁴. În vara anului 1939, dintr-un răgaz numit de C. Daicoviciu „popas” de o zi la Cluj, din nou își anunța succint profesorul cu informații interesante, inclusiv aceea că îl aștepta „milităria” (concentrarea, n.n.). Citim în cartea poștală din 28 august și despre „gândul meu bun pentru Dv. și conu Alecu. Ce rău îmi pare că nu sunteți cu noi la Timișoara, la «valurile romane» și «cercurile avare» (ironie la adresa prof. Al. Borza, n.n.), pe la Căpâlna (la cercetările de la cetatea dacică, n.n.), la Cetatea Dacică din Valea Frumoasei etc.”¹⁵.

Cunoscător al psihologiei celor mari, C. Daicoviciu s-a servit de darurile, știința și harul său pentru a-i convinge pe puternicii zilei să acorde mai multă atenție arheologiei și istoriei, precum și un sporit sprijin financiar. A făcut-o indiferent de ce idei politice afirmau aceștia și pe cine îi reprezentau, considerând că slujește astfel, într-un mod superior, istoria. Pentru asemenea rațiuni i-a condus pe regii României, pe prim-miniștrii și pe înalții demnitari până la Nicolae Ceaușescu – la vestigiile dacice și romane.

Așa, în 1939, invitându-l pe Iuliu Maniu la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Daicoviciu „s-a arătat foarte curtenitor”, spunându-i, când venerabilul lider țărănist s-a aplecat în fața panglicii ce aștepta să fie tăiată: „Este pentru întâia oară când domnul Președinte se pleacă în fața cuiva”!¹⁶. Aici sau pe alte șantiere a primit cele mai înalte autorități ale României: pe regele Carol I și pe regele Mihai, prim-miniștrii și miniștrii, parlamentari și generali, ziariști și nenumărați confrăți. De fiecare dată a dobândit avantaje pentru ceea ce a slujit cu un patos continuu: istoria, arheologia, cercetările istorice!

Spre sfârșitul vacanței universitare din 1940, din nou i s-a adresat profesorului Naum, dar nu la Căndești ci la București. O scrisoare nedată – (septembrie 1940, probabil, n.n.) trimisă pentru acesta la Hotelul „Splendid”- îl informa că a primit „adresa de numire de la minister” (ca decan, n.n.) începând cu 1 octombrie, dar și cu o veste gîngășă, și anume că „Adrian (fiul, n.n.) e mai bine. Sperăm să nu vină nici o complicație și să se facă sănătos în timpul cerut de boală”¹⁷.

C. Daicoviciu îl aștepta cu nerăbdare: „Îmi pare bine că vă apropiați de Cluj. Mai sunt câteva zile, și iarăși veți fi aici. Abia aștept să vă văd”¹⁸. În ceea ce-l privea, lucra atunci la Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, dar și la ghidul Ulpia Traiana Sarmizegetusa, „cu ușile închise”, temându-se să nu-l zădărească din lucru o vizită a unui confrate italian, prof. Giancarlo Serra¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Cf. carte poștală, 28.08.1939, *idem*, f. 9.

¹⁶ Cf. O. Ghibu, inv. 1835, Dosar nr. 628, f. 39. Inamic al arheologului, Ghibu nu-l va ierta, omologând, mai târziu, în 1945, articolul din „România Viitoare”, când acesta l-a atacat pe liderul țărănist.

¹⁷ Cf. scrisoare nedată, în *loc.cit.*, supra, f. 10.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

Aceste legături epistolare surprind un om cu o mare sensibilitate în relațiile sale de suflet, capabil de emoții și de stări afective înalte, pe care le arăta doar celor cu care a stabilit comunități de gândire și apreciere. Tocmai de aceea, puțina corespondență păstrată de la C. Daicoviciu (în fondurile de arhivă bucureștene), ilustrează fețele necunoscute ale unui om prea bine cunoscut de altminteri drept unul autoritar și excesiv, chiar dur în comportările sale. Iubitului Maestru Naum i-a adresat C. Daicoviciu câteva epistole și în anii 1941-1942, în împrejurările deosebite ale refugiului universității clujene la Sibiu.

Așa, la 6 iulie 1941, Th. Naum era înștiințat că i s-au găsit, la părinții lui Kurt Horedt două camere mobilate „curate și cu patron bun”, cu un preț accesibil, or dacă acesta accepta, C. Daicoviciu urma să i le rețină²⁰. La doar trei săptămâni, o altă carte poștală era expediată învățatului pe adresa de la Căndești, tot arheologul și Nicolae Lascu făcându-i cunoscut că erau sănătoși, ba chiar mai frecventau și Ocna Băi, câteodată! De cameră înțelegem că nu a fost acceptată varianta oferită de familia Horedt deci se ocupa acum N. Lascu, abia revenit la 15 iulie din concentrare, în situația imposibilității de a fi locuit la casa profesorului Țeposu, la institut fiind o activitate cu „tonaj redus”²¹.

Inițiator și conducător al unor cercetări arheologice de importanță crucială pentru cunoașterea istoriei vechi a Transilvaniei, C. Daicoviciu sublinia în ton cu efortul național asumat - în acel început de tulbure deceniu: „Singura și suprema răsplată ce poate mulțumi pe un om de bine: conștiința senină a datoriei împlinite către Neam și către Țară”²².

Tocmai din atari rațiuni, îl găsim pe C. Daicoviciu ca semnatar al adeziunii la „împlinirea programului” antonescian de „reorganizare a statului și a națiunii”: „Mă leg să sprijin prin cuget și faptă pe Mareșalul nostru la înfăptuirea programului său” „și-mi aștept locul și ceasul răspunderii ce voi primi”²³.

Adevărat că, în timpul guvernării legionare și sub a generalului Ion Antonescu, profesorul Daicoviciu a fost ales decan al Facultății de Litere și Filozofie, ornamentându-și ținuta după cum au impus rigorile vremii. În această calitate a primit delegații străine, pe directorul Învățământului Superior din Ministerul Instrucției din Germania, Dr. Harmanz, pe care l-a întâmpinat, cu o gardă de studenți legionari²⁴ la recepția dată în onoarea sa. La fel și pe prof. Hermann Schneider²⁵.

Tot așa de adevărat este că a fost decorat de Ion Antonescu cu ordinul „Coroana României”²⁶.

²⁰ Cf. carte poștală, Sibiu, 06.07.1941, trimisă lui Th. Naum, aflat la București, Calea Călărași nr. 319, etaj IV, în *loc.cit.*, f. 13.

²¹ Cf. carte poștală din Benic (jud. Alba), 25.07.1941, trimisă la Căndești, *loc.cit.*, f. 14.

²² Cf. C. Daicoviciu, *Muzeul Bănățean din Timișoara*, „Transilvania”, 1941, p. 731.

²³ Cf. tipizat de adeziune, dată în fața Comisiunii de la Primăria Sibiului, în Arh. Naționale – Arhiva Istorică Centrală, Fond On. Ghibu, inv. 1835, Dosar nr. 628, f. 34.

²⁴ Vezi în „Siebenbürgisch Deutsche Tagblatt”, nr. 2031, din 08.11.1941, p. 5.

²⁵ Cf. „Țara”, nr. 25, 1941, p. 7.

²⁶ Toate actele sale publice au fost riguros urmărite și notate de cel care i-a fost mereu adversar, On. Ghibu, în al cărui fond sunt consemnate și cele de mai sus, *loc.cit.*, f. 47.

Conflictul dintre C. Daicoviciu și On. Ghibu - realimentat mereu de către On. Ghibu, precum arată documentele – aduce noi informații despre mediul universitar. După retragerea Universității clujene la Sibiu, Ghibu și-a îndreptat criticile concentrat împotriva noului decan. L-a acuzat de „abuz de putere”, a cerut rectorului Iuliu Hațieganu – la 7 ianuarie 1941 și a revenit, pe 27 martie, la prorector – cu solicitarea ca Daicoviciu să fie supus judecății universitare disciplinare, ca reacție la unele critici ale acestuia²⁷. Astfel, în ședința consiliului Facultății de Litere și Filozofie din 11 iunie 1941 (nr. XIV/a IX-a ordinară) procesul-verbal a reținut plecarea precipitată din Cluj, în august 1940, a lui Ghibu care a lăsat acolo 1800 de volume neprotejate, neasigurând biblioteca în primul rând²⁸. Tensiunea relațiilor Ghibu - Daicoviciu a izbucnit și cu acel prilej, primul acuzându-l că i-ar fi ocupat localul seminarului pe când S. Dragomir era ministru; iar într-un memoriu adresat lui Daicoviciu, Ghibu l-a acuzat pe S. Dragomir că a condus, ca ministru al minorităților, o „politică minoritară catastrofală”, țara fiind condamnată – în urma acesteia! – „să suporte cele mai crude amputări”²⁹. Același reclamant nu l-a scutit nici pe fostul rector Fl. Ștefănescu-Goangă, care era în viziunea sa vinovat de „lungul rectorat de nenorocită mână forte”³⁰. Nici Daicoviciu nu i-a rămas dator, amintindu-i lui Ghibu că avusese aceleași conflicte și cu Al. Lapedatu, determinându-l pe acesta, să declare în 1928-29, când Ghibu era decan, că „Nu voi participa la lucrările Consiliului cât timp aceste lucrări vor fi conduse de o persoană care-și insultă colegii prin scrisori particulare și-i amenință cu publicarea de pamflete”³¹.

Conflictul în cauză avusese deci rădăcini, unele de natură ideologică, și incompatibilități temperamentale, fiind stimulat de orgolii nemăsurate și de cercurile amicale ale protagoniștilor. On. Ghibu mai avusese altercații și confruntări și-n deceniile trei și patru, cu Al. Lapedatu, Silviu Dragomir, Emil Petrovici, Al. Procopovici, N. Drăganu ș.a., Petrovici chiar acuzându-l în 1938 că este „inconștient” și scandalagiu³²! iar Silviu Dragomir, că are „opinii ofensatoare (aduse) întregului consiliu” (profesoral) și că „produce situații încordate intolerabile”³³.

Scandalul s-a exteriorizat, căci Ghibu – om al reclamațiilor – i-a scris ministrului R. Rosetti, ceea ce l-a determinat pe rectorul Iuliu Hațieganu să-i ceară, la 1 septembrie 1941, să oprească conflictul. Desigur că o atare solicitare era normală și corectă, doar că nu putea fi operată, mai ales că-n prima ședință a Consiliului

²⁷ Cf. On. Ghibu. *Carmen Miserabile*, în Fond On. Ghibu, loc. cit. supra, f. 79-87.

²⁸ *Ibidem*, f. 94. Despre perioada respectivă, vezi la Vasile Pușcaș, *Refugiul, reorganizarea și revenirea la Cluj a Universității „Regelui Ferdinand I”* (1940-1945), în Muzeul Vrancei, *Omagiul istoricului Ioan Scurtu*, Focșani, 2000, pp. 530-550.

²⁹ *Ibidem*, f. 104. Referitor la relațiile cu Silviu Dragomir, vezi Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal*, București, 1996, vol. 1, pp. 78, 109, 112.

³⁰ *Ibidem*, f. 105.

³¹ *Ibidem*, f. 107. În fapt, din vremea decanatului lui Al. Lapedatu (1921-1922), mai întâi Ghibu a refuzat să participe la lucrările Consiliului „câtă vreme” acesta îndeplinea această funcție. Despre părerea sa față de Lapedatu, vezi *Pagini de jurnal*, vol. 1, p. 167.

³² Cf. Fond On. Ghibu, *loc.cit.*, supra., f. 170.

³³ *Idem*, extras din procesul-verbal al ședinței Consiliului Facultății de Litere și Filozofie nr. XVII (a VII-a ordinară), 20.06.1942, *loc.cit.*, supra., f. 174.

profesoral din 20 octombrie 1941 decanul Daicoviciu a informat despre memoriile petentului, „veștejind” procedeul. Tensiunea s-a ridicat la maximum, Ghibu acuzându-l de neacordarea respectului și de încălcarea a „celor mai elementare regule de cuviință”³⁴. Iritat și convins că are dreptate, Ghibu a lansat *Strigăte în pustiu* ca „apel disperat” către Mareșalul Antonescu, la 21 noiembrie 1941, „în vederea stârpirii, prin orice mijloace, a nemaipomenitei anarhii introduse în sânul Facultății de Litere și Universității din Cluj, refugiată la Sibiu, de către o șleahță de profitori și trădători, cari duc la dezagregarea morală nu numai a Universității, ci și statului însuși”³⁵.

Apelul în cauză al celui care a fost secretarul general al Consiliului Dirigent și unul din fondatorii Universității clujene, a reiterat mai vechi acuze îndreptate împotriva lui Fl. Ștefănescu-Goangă și Silviu Dragomir, vinovați că „au adus țara mai întâi la o enormă slăbiciune înăuntru, apoi la compromiterea ei în fața străinilor și, în sfârșit, la oribila mutilare din anul 1940”³⁶. Pe susținătorul acestora, pe Daicoviciu, l-a considerat „nepotul unui fost potentat al Universității noastre și al Partidului Liberal atotputernic pe vremuri” (Al. Lapedatu, n.n.), acuzându-l de „conducere autoritară”, abuz de putere și „falsificarea ordinară a adevărului”, cerând – în final – celui pe care-l preamărea ca „Omul de bronz”, Ion Antonescu, să tranșeze conflictul său cu Dragomir și Daicoviciu³⁷. Nu putem să nu remarcăm tensiunea acestor relații din mediul universitar românesc, atât de încercat la acea vreme de multe alte, cu adevărat, grave probleme. Efectul mai concret al petițiilor sale a fost, pentru Ghibu, seria de procese de calomnie pe care acestea au declanșat-o.

Odată sfârșit – doar aparent – conflictul cu C. Daicoviciu, care și-a încheiat mandatul de decan, tensiunea n-a fost demontată cum ne-am fi așteptat. Noului decan, D.D. Roșca, abia instalat, Ghibu i-a trimis la 8 octombrie 1942 un memoriu în care l-a acuzat de continuarea practicilor predecesorului său, chiar de „atentate morale” la adresa-i, așa că a amenințat cu neprezentarea la lucrările consiliului profesoral și cu Parchetul³⁸. Oare chiar toți colegii universitari, îi erau ostili lui On. Ghibu? Între timp fiecare își vedea de ale sale.

Intr-o zi de luni, la 27 iulie 1942, ora 12 fix (!) – cum este scris pe o carte poștală trimisă profesorului Theodor Naum, aflat la Socea-Cândești, „membru absenteist” al Societății, de la o agapă colegială, - cele înscrise ne arată de câtă dragoste se bucura magistrul printre semnatari. Aceștia – C. Daicoviciu, D. Popovici, Em. Petrovici [cei din urmă “Ambii analfabeți subiți *pro Ferninium vinum bibitum*,

³⁴ Cf. proces-verbal al ședinței nr. I/I, 20.10.1941, *idem*, f. 124, 129, 131.

³⁵ Cf. fond On. Ghibu, *loc.cit.*, *supra.*, f. 133.

³⁶ *Ibidem*, f. 134-143. Vezi asupra destinului nedrept la Sorin Șipoș, *Activitatea istoricului Silviu Dragomir la Academia Română*, în *Slujitor al Bisericii și al Neamului Părintele Profesor universitar Doctor Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Cluj-Napoca, 2002, pp. 727-730.

³⁷ *Ibidem*, f. 134-143. Într-o scrisoare din 10.01.1942, On. Ghibu a scris că „Purtarea nemaipomenit de îndrăzneță și abuzivă” a lui Daicoviciu l-a obligat să-i scrie mareșalului.

³⁸ Vezi memoriu, 8.10.1942, *loc.cit.*, *supra.*, f. 144-146.

căroră subscria și Șt. Bezdechi, P. Grimm, Richard Filimon (zis Hatzidakis) i s-au adresat dragului lor magistru:

„Cînd ești la Socea-Cândești
Nu te mai gîndești
La prietenii-acești
Ce stau de povești
Lîngă niște cești,
Ai să te căiești!”³⁹.

Și în vacanța aceluia an – 1942 – C. Daicoviciu îl ținea la curent pe magistru cu ceea ce făcea: într-o scrisoare din Sibiu, datată 5 august, a confirmat primirea de la Th. Naum a manuscrisului unei cuvîntări a lui G. Vâlsan, „pe care ar trebui s-o avem și vom vedea cum o publicăm și unde. Poate la *Anuar*, poate la o ediție a mărunțișurilor lui Bogrea” (articole, amintiri, n.n.). Cât privea grupul de specialiști din Institutul de Studii Clasice, scria că, vara, arheologii plecau „ca potârnicile în toate părțile”⁴⁰.

Dar între timp, tocmai lui Ion Antonescu, noului decan, ca și ministrului Culturii Naționale și Cultelor, Ghibu a adresat, memorii acuzatoare făcute pentru cei pe care-i numea adversarii săi și inamici publici. N-au întârziat nici reacțiile: la 20 iunie 1942 S. Dragomir l-a acuzat pe reclamagiu de „opinii ofensatoare întregului Consiliu”, iar C. Daicoviciu că „produce situații încordate intolerabile”⁴¹. Acestor opinii li s-au disociat L. Blaga, Cor. Petranu, D. D. Roșca; nici Al. Procopovici și nici aceștia nu erau însă de acord cu absența sistematică a lui Ghibu de la ședințele consiliului, așa că la 22 ianuarie 1943, conducerea facultății l-a somat să participe la acestea⁴². Nu s-a stins bine un conflict că, la 17 iunie 1943, a izbucnit altul, determinat de înlocuirea lui Ghibu de la direcțiunea Seminarului Pedagogic Universitar „Gheorghe Lazăr” prin conf. Dimitrie Tudoran, un „satelit politic al său gata de orice, pentru a putea parveni la situații înalte”. Ofensat peste măsură de hotărârea luată la 7 iunie, - când abia împlinise 60 de ani!⁴³ - a protestat „din rărunchii sufletului meu de român, de profesor și de pedagog”⁴⁴, făcându-i ministrului nu mai puțin de 9 adrese! „Semănător de anarhie în rândurile Universității din Cluj, corupător al tineretului, prin scrierile sale literare, și hulitor al dogmei fundamentale a creștinismului”, așa l-a caracterizat la 28 august 1943 pe ministrul Educației Naționale, Ion Petrovici⁴⁵. Desemnat de către Petrovici să tranșeze conflictul Ghibu-Daicoviciu, rectorul Iuliu Hațieganu a încercat, dar n-a reușit decât să se expună unor noi acuze, Ghibu refuzând să predea conducerea Seminarului de Pedagogie, ceea ce i-a comunicat rectoratul, dar a respins el: „refuz categoric

³⁹ Cf. scrisoare, 27.07.1942, *loc.cit.*, f. 17.

⁴⁰ Cf. scrisoare Sibiu, 5.08.1942, *loc.cit.*, f. 15-16.

⁴¹ Cf. extras proces-verbal al ședinței nr. XVII (a VII ordinare), 20.06.1942, *loc.cit.*, *supra*, f. 174.

⁴² Vezi adresa nr. 32, 22.01.1943 semnată de D. D. Roșca, în *loc.cit.*, *supra*, f. 175.

⁴³ Cf. protest contra ministrului Ion Petrovici, 17.06.1943, *loc.cit.*, *supra*, f. 177.

⁴⁴ Protestul în *loc.cit.*, f.178-185.

⁴⁵ *Ibidem*, f.186. Conflictul și în Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal*, vol. 1, pp. 365.

scrisoarea profesorului coleg Iuliu Hațieganu⁴⁶. Măsura rectorului a taxat-o de „absolut ilegală”, declarând că „nu mă voi supune, indiferent de toate rigorile legii pe cari mi le puneți în vedere”⁴⁷, ba chiar amenințând, cu darea în judecată.

Aceasta, pentru că „la Seminarul Pedagogic Universitar din Sibiu, eu sunt la locul meu, - pe linia marelui Gh. Lazăr. În postul de ministru al Culturii Naționale și al Cultelor nu poate fi la locul său omul care, printre foarte multe altele, merge pe linia ereticului Arie. Acesta este cuvântul meu, indiferent de orice urmări ar avea el”⁴⁸.

Între timp, cu toate rigorile și implicațiile rezultate din participarea României la război, cercetările arheologice au continuat și în 1942. Daicoviciu îl convinsese chiar pe Ion Antonescu de necesitatea lor! Acum, la 21 august, maestrul Naum era înștiințat că raportul Institutului pe 1939/40 și 1940/41 tocmai fusese făcut de către C. Daicoviciu și transmis secretarului general al Universității. Peste doar două zile, respectiv în noaptea de marți arheologul urma să plece „la alte șantiere. Totul e bine până acum: avem rezultate și, mai ales, mari speranțe în viitorul apropiat”⁴⁹. La puțin timp, din Cugir, C. Daicoviciu împreună cu I. I. Russu, I. Berciu, K. Horedt și M. Macrea i-au scris, cu aceeași afecțiune: „Ne gândim la dumneavoastră cu multă dragoste și respect din pribegia arheologică”⁵⁰.

Frumoase relații între profesioniști de vârste diferite, dar în respect real cu toții față de venerabilul lor profesor!

Reținut, ba adeseori critic, mușcător de critic față de italieni, și de politica lor privind Transilvania, - soldată atât de dramatic prin Dictatul de la Viena – C. Daicoviciu a fost printre cei care l-au criticat curent pe Mussolini. Învățăturii i s-au atribuit cuvinte ajunse pe buzele multora, provocate de mutarea fortuită a monumentului *Lupei capitoline* – darul Romei – din Clujul ocupat de horthyști la Turda:

“Duce, Duce, ia-ți cățeaua

Și ți-o...!”

Martori ai ironizării, elevii de la Liceul „Gheorghe Lazăr” și cei de la Liceul Militar „Gh. Filipescu” de la Mănăstirea Dealu – participanți în 1942 pe șantierul arheologic de la Grădiște, - au fost de-a dreptul impresionați de „scenetele” în care C. Daicoviciu îl interpreta pe Mussolini.

Prin rezultatele cercetărilor arheologice făcute din inițiativa și sub conducerea sa, la cetățile dacice, la Sarmizegetusa, Ulpia Traiana, Porolissum, Potaissa și-n atâtea alte locuri din Transilvania și Banat, învățăturul a căutat să convingă – și la nivelul elitelor italiene, istorici, diplomați, universitari, ziariști, etc. – asupra apartenenței românilor la cultura și civilizația romană. Așa s-au petrecut

⁴⁶ *Ibidem*, f. 187, 193.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 194-196.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 196, din scrisoarea către I. Petrovici din 28.08.1943.

⁴⁹ Cf. carte poștală, Sibiu, 21.08.1942, pentru Th. Naum aflat la Căndești, *loc.cit.*, f. 18.

⁵⁰ Cf. carte poștală, Cugir, 06.09.1942, *idem.*, f. 19.

lucrurile și în 1942, când a însoțit o delegație de ziariști italieni, împreună cu directorul Institutului Italian V. Cianciollo și cu universitarul G. Bertoldi⁵¹.

Doar On. Ghibu nu împărtășea opinii favorabile arheologului! La incalificabilul său afront adus lui Petrovici, nemăintâlnit în analele învățământului superior din România, detensionarea conflictului s-a amânat până la o nouă dată, respectiv 1 septembrie 1943, din inițiativa lui Ion Petrovici. Iată pe scurt istoria unui episod conflictual universitar, care l-a avut în centrul său pe Onisifor Ghibu, reputat pedagog, valoros profesor și animator cultural, aflat într-o permanentă stare de luptă pentru opiniile și tezele sale.

Deși C. Daicoviciu s-a declarat a fi urmat cursurile sale, încercând măcar să trateze problemele în limita decenței universitare, On. Ghibu nu l-a agreat și, dimpotrivă, a declanșat împotriva-i o bătălie pe care, cu toate ofensivele sale, în final a pierdut-o. Atunci când, la 24 noiembrie 1944, consiliul profesoral al Facultății de Litere și Filozofie s-a întrunit în prima ședință, condusă de către decanul ales C. Daicoviciu, și s-a pus problema reînnoirii contractului profesorului italian V. Cianciollo (de la 1 ianuarie 1945 la 1 ianuarie 1947), subiectul a împărțit participanții: cum Emil Petrovici l-a susținut pe italian, On. Ghibu l-a acuzat, în schimb, de „salturi” morale și de sprijinirea propagandei mussolliene, ceea ce a primit replica dură a lui C. Daicoviciu care i-a reproșat a nu fi fost el, Ghibu, cel indicat să facă asemenea remarci, care-n fapt îl incriminau⁵².

Cum C. Daicoviciu a aparținut altui grup – identificat de On. Ghibu ca adversar – iar personalitatea sa se arătase a fi câștigătoare mereu, el s-a expus conflictului pe care chiar marele pedagog l-a tratat drept ireconciliabil: „Răfuiala mea cu C. Daicoviciu – Ori el, ori eu? *Tertium non datum*”⁵³.

On. Ghibu nu i-a iertat deci decanului Daicoviciu, încă o dată, măsurile care-l priveau, dar nici simpatiile și grupul din care a făcut parte.

În acel an, arheologul a lucrat intens în Munții Orăștiei. Cum legăturile dintre clujean și confratele bucureștean Gh. Cantacuzino au continuat de-a lungul anilor, o scrisoare din vara lui 1944 l-a informat pe Gh. Cantacuzino despre modalitățile de a ajunge la Costești, unde C. Daicoviciu supraveghea săpăturile de la cetate⁵⁴.

După 23 august 1944 adversari mulți și importanți s-au opus lui C. Daicoviciu, au încercat să-i clatine pozițiile, dacă nu chiar să-l doboare. Unul dintre cei mai constanți i-a fost Onisifor Ghibu. Acesta l-a numit pe Daicoviciu „marele

⁵¹ Vezi ecoul vizitei în „Țara”, nr. 343, 1942, p. 5.

⁵² Vezi procesul-verbal al ședinței din 24.11.1944, *loc.cit.*, *supra*, f. 238-239. Prezența la aceea ședință - în afara președintelui C. Daicoviciu - a fost: I. Moga (secretar), Șt. Bezdechi, L. Blaga, S. Dragomir, On. Ghibu, P. Grimm, I. Lupaș, Th. Naum, Șt. Pașca, C. Petranu, Em. Petrovici, D. Popovici, Al. Pracopovici, D. D. Roșca, L. Rusu, Fl. Ștefănescu-Goangă, iar absenți fuseseră Y. Auger, G. Giuglea, Em. Panaitescu, Marin Ștefănescu, V. Cianciollo.

⁵³ Fondul On. Ghibu, *loc.cit.*, *supra*, f. 202.

⁵⁴ Cf. scrisoare datată 21.07.1944, purtând ștampila poștei de la Orăștie și data de 23.07, trimisă lui Gh. Cantacuzino, aflat la Bușteni, în *loc.cit.*, f. 1.

spadasin”, și, cum s-a văzut, nu fără să fi avut dreptate, ba poate și cu o notă de invidie!⁵⁵ Tot el i-a imputat că „Universitatea cea nouă a desființat *Dacoromania*, Institutul de Educație Națională ș.a. Să nu mai fie acolo nimic românesc. Numai Lenin și Stalin”⁵⁶. Daicoviciu era întrebat: „De ce arheologul a primit să fie subsecretar la Ministerul Aprovizionării și apoi la acela al Culturii Naționale, unde a secondat pe șeful său Vasilichi, de profesie tinichigiu? Cu acesta din urmă a realizat marea reformă de la 1948, în spiritul Anei Pauker, cu eliminarea totală și chiar condamnarea învățământului religios, decretat cu 2 ani înainte de ministrul Șt. Voitec, materie principală; cu înlăturarea limbilor greacă, latină, franceză și engleză și înlocuirea lor cu limba rusă, începând încă cu clasa a patra primară; cu filozofia materialistă; cu eliminarea Dreptului Roman și înlocuirea lui cu Dreptul Sovietic”⁵⁷.

Urmărindu-i cariera postbelică a „marelui spadasin” Ghibu și-a notat gândurile care, desigur, nu erau doar ale sale: „Cine reprezintă astăzi istoriografia românească: C. Daicoviciu să-l vedem! Ministru adjunct la Aprovizionare! Ministru adjunct al Instrucției. Ce-a realizat aici? Rusificarea, după stilul Anei Pauker”⁵⁸. Iar altundeva: „Epoca Daicoviciu. Ce carte informată s-ar putea scrie despre acest subiect! S-ar putea citi ca un roman – *plus quam* – polițist!”⁵⁹.

Nu ne îndoim în nici un fel că avea dreptate: destinul învățatului, ca și acțiunile sale, pot face obiect de roman!

Deci On. Ghibu nu l-a putut ierta pe C. Daicoviciu niciodată, conflictele lor având durată lungă și motivații clare. El l-a numit „trădător ordinar al Universității Naționale a Daciei Superioare” și, într-un material datat târziu, 18 mai 1964, l-a plasat printre „marii vinovați pentru dezastrele din Ardeal de la 1944 încoace”⁶⁰.

Aderarea politică la schimbările de după 23 august 1944, s-a petrecut în cazul arheologului clujean, cu însuflețirea și patosul cunoscut al unui temperament coleric de luptător. C. Daicoviciu s-a manifestat acum nu doar ca universitar, ca decan, prodecan, și apoi rector, ci și prin articole de presă semnate cu numele său ori cu pseudonimele „Daicu”, „Vasile Stoican”, „Coman”, „Argus”. Colaborarea sa la „România viitoare” (unde director a fost M. Kernbach) este semnificativă pentru felul în care s-a implicat politic. În numărul 2 al ziarului, din 15 decembrie 1944, sub pseudonimul „Vasile Stoican” a semnat articolul „Cei care nu fac politică” iar la 22 decembrie (nr. 7), „Epurabilii. Onisifor Ghibu”, ambele materiale fiind îndreptate împotriva „foștilor”: C. Daicoviciu se detașa de acum de trecut, de cei care-l slujiseră într-un fel sau altul, prinzând cu energie valul nou!

⁵⁵ Vezi în Fond On. Ghibu, inv. 1835, Dosar nr. 628, f. 23, *loc.cit.*, *supra*.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 5.

⁵⁷ În „Iară și iară”, C. Daicoviciu, în Fondul On. Ghibu, *idem*, f. 26. Vezi și la Constantin Daicoviciu, *Principiile Reformei Învățământului Public*, conferință difuzată la 1.09.1948 în ASRR, dosar emisiuni diverse 1-15.09.1948, 37, analizată de Eugen Denize și Cezar Măță, în *România comunistă. Statul și propaganda. 1948-1953*, Târgoviște, 2005, p. 160-161.

⁵⁸ Cf. fond personal On. Ghibu, inv. 1835, Dosar nr. 628, f. 76.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 77.

⁶⁰ Cf. Fondul On. Ghibu, *loc.cit.*, *supra*, f. 30 și 36.

În ziua de vineri, 29 decembrie 1944, cititorii din mediile transilvănene s-au oprit, neîndoindu-se, asupra articolului său: „Falsul democrat”. „Te știi de când prin Cluj sau Sibiu făceai apologia ideologiei *salvatoare* a rasismului și a totalitarismului” – scrie autorul luând ca model pe George Călinescu cu al său „fals burghez”, desemnându-și ținta. Și anume, acei „gălăgioși democrați de circumstanță”; căci „există, însă, în lumea intelectuală, și mai ales în cea «înaltă», și alte figuri care, departe de a ne mișca, răscolesc în noi sentimente de indignare și de dispreț”, sfătuind respectiva categorie: „Coane, nu te mai grăbi să ne convingi de democrația ta neînduplecată”, căci „nu vorbele de-acuma sau de ieri, ci faptele de totdeauna trag în cumpănă”⁶¹.

Dușmanul său perpetuu nu i-a iertat nici acum reușitele, în fond C. Daicoviciu fiind reales în 1944 decan, revenind la o funcție de mare autoritate. Într-un memoriu adresat rectorului la 18 octombrie 1944, On. Ghibu a considerat decizia „o profundă greșeală”, „regretabilă scăpare”, chiar o „inconsecvență” ministerială având în vedere că Daicoviciu a fost decan și sub legionari până la 1 decembrie 1941⁶². Pentru cunoscutul pedagog, - aflat cu mulți alții în conflicte de durată – numirea constituia o „ciudată surpriză” tocmai a celui pe care îl aprecia în *Dictatura și anarhia* (1944) drept autor al anarhiei universitare; omologa proaspătului decan până și veniturile: ca șef de catedră (56 000 lei), suplinitor al catedrei de istorie antică de 15 ani (27. 765 lei), director al Centrului de studii și cercetări privitoare la Transilvania (42. 500 lei), ce mai, peste 126. 000 lei lunar!⁶³. Ca o consecință directă i-a cerut rectorului să-l determine (!) pe C. Daicoviciu să renunțe la decanat! Or acesta, Al. Borza, deși fusese coleg cu On. Ghibu la *ASTRA*, iar pe C. Daicoviciu nu-l agrea întru-totul, însă-i aprecia calitățile, la așa ceva nu s-a angajat. La puțin timp, și altui confrate, prof. D. Tudoran, Ghibu i-a contestat numirea, de data aceasta ca titular conferențiar la catedra de Pedagogie, resimțind o profundă lovitură via Daicoviciu, în care a inclus și înlăturarea sa de la direcția Seminarului Pedagogic Universitar (unde va fi însă reîncadrat la 7 noiembrie)⁶⁴.

Așa că, la 15 decembrie 1944, Al. Borza l-a anunțat pe constantul contestatar că „Rectorul nu poate ridica nici o obiecție legală împotriva numirii d-lui prof. C. Daicoviciu ca decan, de către Ministerul competent”⁶⁵, iar ca să-l îndemne să renunțe ... nici vorbă! Așa ceva nici el și nici predecesorul său, prof. Iuliu Hațieganu, nu luaseră în seamă.

Între timp, la 18 decembrie 1944, Ghibu a primit confidențial – prin Decanat – protestul scris al 11 studenți contra revenirii sale la Seminarul Pedagogic Universitar. Aceștia-l făceau „reacționar”, rasist, huligan⁶⁶. În loc să aprecieze gestul

⁶¹ Cf. „România viitoare”, an I, nr. 10, vineri 29.12.1944.

⁶² Cf. memoriu în *loc.cit.*, Fondul On. Ghibu, inv. 1835, dosar nr. 628, f. 218-225.

⁶³ Ibidem, f. 219.

⁶⁴ Cf. adresa nr. 2626, 15.12.1944, în *loc.cit.*, *supra.*, f. 244-245.

⁶⁵ Cf. memoriu către ministrul Șt. Voitec, Sibiu, 16.11.1944, *loc.cit.*, *supra.*, f. 229-233.

⁶⁶ Fond On. Ghibu, *loc.cit.*, *supra.*, f. 248. Vezi referitor la epurarea sa, și în Onisifor Ghibu, *Chemare la judecata istoriei*, 1992, vol. 1, p. 21-27.

trimițătorului, învățatul a reținut doar aparențele, întrucât pe plic numele-i fusese scris – zicea Ghibu – de mâna lui C. Daicoviciu: Onos. Ghibu or, interpretarea tendențioasă n-a întârziat: Onos = măgar! (Poate pentru că reclama, dar, zicea el, că Onisifor înseamnă purtător, aducător de foloase⁶⁷).

Revoltat că „Astăzi nu mai este la modă naționalismul, - el este șovinism, reacționarism, imperialism, huliganism”, a constatat – cu o trimitere străvezie la D. Tudoran și C. Daicoviciu – „o evoluție – record, în timp de mai puțin de două luni, - de la religie – neam și țară, la socialul pur, care detestă fără nici o rezervă rasismul «paranoic» îmbrățișat, mai înainte, cu efuziune și cu convingere”⁶⁸. Obida și năduful i-au străbătut încă odată sufletul la aceste procedee, năzuind că „o dată și odată, dreptatea tot va trebui să iasă la suprafață!”⁶⁹.

Ceea ce nu înțelegea dascălul și pedagogul de mare cuprindere era că lumea se răsturnase, cu susul în jos, valorile vechi trebuind rapid înlocuite de cei care își asumau un atare rol ingrat, tocmai pentru a mai putea salva câte ceva! Așa ceva nu era nou, ci se practica de când lumea! Ba, la români a făcut carieră!

Nemulțumit de scrisoarea lui Al. Borza, On. Ghibu a revenit la 21 decembrie 1944, întrucât „nu mi-am putut închipui că sistemul de conducere al Universității noastre din epoca Hațieganu să fie continuat și sub rectoratul Dv”⁷⁰. Criticându-și dur fostul prieten, a cerut din nou o rezoluție de demitere a lui C. Daicoviciu. Nici de data aceasta nu i s-a dat câștig de cauză. În curând însă On. Ghibu avea să fie internat în lagăr, pierzându-și libertatea pentru câteva luni. Și de data aceasta cauza – credea el – era vorba de demersurile lui C. Daicoviciu⁷¹. Remarcăm în trecere că mulți alți istorici cunosc acum pușcăriile patriei, parte din ei murind în detenție. Printre aceștia vor figura și inamici ai lui On. Ghibu, cu mult mai norocos decât ei. Pentru acești istorici transilvăneni, s-au făcut demersuri spre a-i salva, cele mai multe nereușind.

Între timp, aflat în grupul care a prins „Puterea” – socrul său era Primarul Clujului! – C. Daicoviciu a devenit acum, prin demersul său public, o portavoce care s-a exprimat cu tărie în contextul mișcării de preluare și de control a unor importante poziții. La 5 ianuarie 1945, a semnat, în „România viitoare”, *Fals naționalism*, articol prin care a condamnat „naționalismul rău înțeles, naționalismul șovin, dezgustător, al marii și sacrei solidarități umane și, în fond, adânc dăunător și primejdios chiar propriei noastre ființe ca neam”. Pe acesta-l numește „naționalism de ocazie, acoperind cu mușamaua tricoloră afacerile dubioase și camuflând nemiloasa exploatare a majorității unei națiuni”, dar pe care „îl vom demasca, îl vom combate și strivi fără cruțare”⁷².

⁶⁷ *Ibidem*, f. 254.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 248, 253.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 255. În *Pagini de jurnal*, vol. 1, On. Ghibu asociază în câteva rânduri dușmanii din „Clujul lui Petrovici + Daicoviciu + Todoran”, „toți Petrovicii + Daicovicii + Chernbachii + Goangii și Tătarii”, pp. 127, 132.

⁷⁰ Cf. scrisoare, Sibiu, 21.12.1944, *loc.cit.*, *supra.*, f. 257-258.

⁷¹ Vezi On. Ghibu, *Pagini de jurnal*, vol. 1, pp. 115, 390, 402, 430.

⁷² „România viitoare”, an II, nr. 14, vineri 5.01.1945.

„România viitoare” a găzduit atunci în paginile sale un serial semnat C. Daicoviciu, care nu lasă în afara ironiei sale mușcătoare nimic: în numărul 17, s-a putut lectura articolul său *D. Maniu seamănă discordie*, urmat (nr. 19) de *Politica prăpăstioasă a domnului Maniu*; apoi o abordare interesantă prin analiza făcută subiectului, *Istorie și politică* (nr. 27), alta dedicată vinovaților războiului, *Vinovați și păcătoși* (nr. 40), iar una de interpretare a situației Transilvaniei aceluși moment, *Democrația și Ardealul* (nr. 47). Sub pseudonimul „T. Coman” a semnat la 22 martie 1945, *Ura dreaptă a poporului*, iar la 30 martie a comentat o știre senzațională, *A fost arestat Al. Vaida-Voevod* (nr. 85). Toate aceste articole îl reprezintă pe maturul arheolog și istoric, regăsind în cuprinsul lor, pe lângă detașări și delimitări față de un trecut pe care nu și l-a asimilat întru-totul niciodată, și anume aspirații pentru profesiunea ce i-a determinat mai mult ca orice viața. Și căreia, putem spune, a jertfit frecvent acele adeziuni politice de moment ce i s-au părut doar favorizante.

Când, mai târziu, peste două decenii, a rememorat perioada antebelică, C. Daicoviciu scria cu ocazia aniversării unui 23 august: „E momentul ispititor al comparării liniștite a ceea ce am dobândit, a ceea ce urmează să mai îndeplinim și al confruntărilor”⁷³. Justificându-și parcă deciziile și aderarea la socialism, autorul a remarcat în ultimele decenii „fără echivoc, în toate domeniile o dezvoltare mai rapidă decât altădată în timp de secole”, „deoarece lupta maselor – și introduce aici „șpilul” politic – este condusă de P.M.R., călăuză încercată, înarmată a învățaturii marxist-leniniste”⁷⁴.

Ca să se justifice pe sine și cele petrecute înainte vreme, sub „odiosul regim”, C. Daicoviciu a exemplificat antitetice situația arheologiei prin cele prea bine știute și care – nici chiar acum – nu pot fi contestate: în 1941, în „Anuarul Institutului de Studii Clasice” „dădeam glas disperatei mele nemulțumiri, ca arheolog și istoric, împotriva incuriei păguboase a cărmuirii de atunci față de cercetările arheologice”, scriind că „lucrările pe șantiere sau în muzee ce se fac cu arheologii români întâmpină, din păcate, o mulțime de dificultăți, dintre care cele mai mari sunt lipsa de fonduri și de organizare rațională și generală a lucrărilor și publicațiilor. Se cuvine ca statul român să dea posibilitățile materiale și legale pentru o solidă și temeinică organizare de durată a săpăturilor și muzeelor, a cercetărilor și publicațiilor arheologico-istorice, în condițiile tehnice cerute de metodele de investigație moderne”⁷⁵.

În noul regim – spune Daicoviciu și e greu să-l contrazicem - „chiar o știință vitregită mai mult ca altele s-a putut dezvolta, arheologia, aducând contribuții importante la elucidarea unor capitole de seamă din istoria noastră veche. Sutele de șantiere arheologice ce s-au deschis, sutele de muzee ce s-au organizat în regiuni și raioane, nenumăratele studii, monografii, albume editate în limba română și în limbile străine, prestigiul înalt de care se bucură azi în lume arheologia românească stau și ele mărturie pentru suflul nou de care e străbătută întreaga țară”⁷⁶.

⁷³ Cf. C. Daicoviciu, *În cumpăna istoriei*, „România liberă”, 22.08.1964.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

În tot acest timp, memorabilul arheolog și demnitar – ajuns în vârful piramidei ca vicepreședinte al Consiliului de Stat – a rămas o *magna voce* pentru arheologie și istorie, nepregetând să ironizeze și să judece asupra prostiei și greșelilor regimului pe care l-a slujit. Dar de la care, a luat prin pozițiile de demnitar și puterea de a servi cu toate darurile sale arheologia și istoria, a-i sprijini pe cei care o profesau și a face astfel, servicii de lungă durată pentru o cauză mai presus de politică.

***

Daicoviciu Constantin (1 martie 1898 Căvăran, jud. Caraș Severin – 27 mai 1973 Cluj), studii secundare la Lugoj și Caransebeș, universitare la Cluj, absolvent al Facultății de Litere și Filosofie (1922) cu specialitatea filologie clasică. Remarcat ca excepțional, e trimis la specializare în Italia, la Școala Română de la Roma (1925-1927), beneficiind ulterior de călătorii de studii în Austria, Germania, Franța, Grecia, Ungaria (1929-1932). Doctor în istorie (1928) și docent (1932), a parcurs toate gradele universitare de la asistent la catedra de istorie antică (1928), la conferențiar la Antichități și Epigrafie (1932-1938) și profesor universitar de Arheologie și Preistorie (1938). Decan al facultății de Istorie și Filosofie (1940-1941, 1944-1945), și rector al Universității din Cluj (1957-1968). Din 1921 secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice – Secția Transilvania (până în 1940), președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice (1947-1948). Director al Institutului de Studii Clasice, apoi al Institutului de Istorie din Cluj (din 1949) și al Muzeului de Istorie a Transilvaniei (1945-1973). Din 1921 a participat la săpăturile arheologice din Transilvania și Banat, remarcându-se ca un redevabil specialist; a preluat, treptat, din acei ani conducerea investigațiilor arheologice la Ulpia Traiana Sarmizegetusa și la cetățile dacice din Munții Orăștie, devenind în fapt, din anii '30, coordonatorul cercetărilor de istorie veche din Transilvania.

Este creatorul Școlii de arheologie clujene, orientate prioritar spre cunoașterea preistoriei și antichității daco-romane din Transilvania și Banat, reușind să asigure fondurile financiare pentru săpături și conservarea unora din vestigiile descoperite. Prin foștii săi studenți, doctoranzi și prin colaboratorii direcți (numiți la propunerea sa în funcții de cercetare și universitare sau în fruntea marilor muzee) a controlat și dirijat cercetările arheologice.

A editat și asigurat apariția publicațiilor – anuare – Comisiunii Monumentelor Istorice – Secția pentru Transilvania și Institutului de Studii Clasice, susținând prin colaboratorii săi periodicele muzeale „Apulum”, „Sargetia”, „Aluta”, „Acta Musei Napocensis” (acesta din urmă fondată la inițiativa sa).

Membru al Partidului Național Liberal, a fost sprijinit de profesorul său Alexandru Lapedatu (șeful organizației liberale din Transilvania și Banat), devenind lider al tineretului liberal. În 1945 s-a înscris în Partidul Muncitoresc Român, militând alături de mari intelectuali clujeni pentru noul regim, care i-a oferit importante funcții politice în guvernul dr. Petru Groza, subsecretar de stat la Ministerul Muncii și Asigurărilor Sociale (1 decembrie 1946–29 decembrie 1947), subsecretar de stat la

Aprovizionare (30 decembrie 1947–14 aprilie 1948), deputat în Marea Adunare Națională, ulterior ajungând membru și vicepreședinte al Consiliului de Stat.

Membru corespondent al Institutului arheologic german (Berlin) și al Societății de Studii Latine (Paris), membru corespondent (1948) și titular al Academiei Române (1955), președinte al Secției de științe istorice și membru al Prezidiului Academiei Române. A dobândit Premiul Academiei Române (1932) și Premiul de Stat (1950) pentru contribuții științifice excepționale, ca și Premiul Herder (1968).

A militat, în sensul ideilor lui Vasile Pârvan, pentru muzeificarea vestigiilor arheologice, fondând Muzeul arheologic de la Sarmizegetusa (1924). A fost membru al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice și Muzeelor (1948), ca și al Comitetului Național ICOM. Legăturile sale cu fruntașii generației au identificat – în afara oricăror opinii politice – interese comune, C. Daicoviciu întreținând excepționale relații cu liderii de opinie și cei politici, cu confrății.

Opera teoretică, săpăturile arheologice întreprinse sub conducerea sa, harul didactic și darul oratoric desăvârșit au atras atenția deopotrivă în țară și străinătate nu doar asupra unui mare istoric, ci, îndeosebi, asupra problematicii pe care cercetările sale o recomandau ca deosebit de originale și unice.

Cf. *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960; *In Memoriam Costantini Daicovici*, Cluj, 1974; Stelian Neagoe, *Viața universitară clujeană interbelică*, Ed. Dacia, I-II, 1980; Vasile Pușcaș, *Idealul universitar clujean interbelic*, “An. Inst. Istorie și Arheologie Cluj-Napoca”, 1987-1988; Ioan Oprîș, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1988; Ioan Oprîș, *Monumentele istorice din România (1850-1950)*, Ed. Vremea 2001.

CONSTANTIN DAICOVICIU UNDER CONFRONTING SIGN

- Abstract -

Archaeologist and historian, member of the reputed university professori ate and of the Romanian Academy, influent leader and initiator of the archaeological studies at Cluj, **Constantin Daicoviciu** (March 1st 1898 – May 27th 1973) indisputably ranks among the most important personalities to dominate the Romanian historiography during the IV-VIII decades of the XXth c.

The recent documents put forward a double perspective on C. Daicoviciu. He shows up not only as the exceptionally vigorous coordinator of the archaeological researches in the provinces of Transilvania and Banat, but also as a public character, an actor caught up in the top political life of Romania during the '1940–'1950. C. Daicoviciu managed to subordinate his different political actions to higher professional interests, considering the latter his real *raison d'être*. He served the ephemeral ideologies of his time, without stumbling at the different

inherent compromises. A militant and a choleric character, with a determined will to dominate over his scientific milieu, the historian successively joined royalist and liberal high places, showed off the insignia of the National Renaissance Front and of the so-called Legionary Movement, swore his adhesion to the Marshall Ion Antonescu (and then went back on his own words) and ended by becoming a senior member of the Communist Party. It is, however, hard to say which of these ideologies he really believed in.

During the post-war convulsions and the following political conversion of Romania, C. Daicoviciu professedly adhered to the new communist regime. He plumped for it and served it with resilient arguments, so that he came to some of the most important political state dignities of his time. The impressive *cursus honorum* of the historian avers a particular sense of orientation towards the political victorious side. But all his acts and decisions – due to the high leading situation – indicate a passionate and dedicated man, fervently serving the Romanian archaeology and history. The posterity will without doubt judge him, given these two different perspectives: the professional one, illustrating him as a paternal *Maecenas*, as a creator of a reputable “archaeological school” and cultural institutions, as a *vox magna* of the Romanian national history dependable both at home and abroad, on the one hand; on the other hand, that of a talented politician, but inclined to major compromises in a time of roaring changes.